

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ:

ΕΚΑΤΟ ΦΩΝΕΣ

(ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ)

Μιά ἀπ τὶς συλλογὲς τοῦ Παλαμᾶ ποὺ περισσότερο πλαισιώνουν τὸν ποιητικὸ του κόσμον εἶναι καὶ ἡ «Ἀσάλευτη Ζωὴ» προπαντὸς τὸ ἰντερμέδιο τῆς συλλογῆς: «Οἱ Ἐκατὸ Φωνές.» Ἐκεῖ μέσα, συμπυκνώνονται ἐνδεικτικώτερα οἱ πολλαπλὲς διαθέσεις, οἱ φευγαλαῖες ἰδέες καὶ σκέψεις, ποὺ γεννιοῦνται στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἀπὸ κάθε χτυπητὴ καὶ ἔντονη παράσταση....

Σὰν τὴν ἀνήσυχη ἐπιφάνεια μιᾶς λίμνης, ποὺ τὴν ἀναταράζουν οἱ αὔρες, μοιάζει καὶ ἡ ψυχὴ μας. Ὅλα παίρνουν τὴν κίνηση καὶ τὸ σχῆμα τῆς στιγμῆς. Χιλιάδες χρώματα ἐναλλάσσονται σχηματίζοντας ἐντυπώσεις ἀπειρες, σὲ τρόπο ὥστε, ἐνῶ ἡ μιὰ, ἄμεσα καὶ χωρὶς ἀναβολή, διαδέχεται τὴν ἄλλη, τὸ ὑποκείμενο τῆς ἀντιλήψης μένει πάντα ἐνιαῖο καὶ μοναδικό.

Ἡ ἀνάγκη ποὺ φέρνει τὴν ἐπιθυμίαν, ὁ πόθος καὶ ὁ πόνος τῶν ὁποίων εἴμεθα σκλάβοι, ἀποκρυσταλλώνουν μέσα μας μυριάδες εἰκόνες καὶ συναισθήματα. Στὶς ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις καὶ στὴ γεννέτιρα Ἐπιθυμίαν, στὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνη, ποὺ εἶναι σὰν μιὰ ἀπόρροια τῆς τυφλῆς Βούλησης, τοῦ πρώτου ἴσως καὶ ἀρχέγονου αἰτιατοῦ ὅλης τῆς Πλάσης, ὀφείλεται τὸ πολύμερο καὶ τὸ προσωρινότατο ἀποκρυστάλλωμα τῶν εἰκόνων καὶ συναισθημάτων ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ψυχικὸ μας κόσμον. Ὁ κόσμος ὅμως αὐτὸς δὲν πηγάζει μόνο ἀπ τὰ στοιχεῖα αὐτά, παρὰ ὀφείλεται σὲ ιδιότητες, τῶν ὁποίων ναὶ μὲν ἡ λειτουργεῖα εἶναι ἀνεξιχνίαστη, ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι γνωστότατο. Σὲ ποιά ἀμέτρητα βάθη π. χ., σὲ ποιά σκοτεινὴ ἄβυσσος, καταποντίζονται τὰ πλήθη τῶν παραστάσεων, ὥστε νὰ μένουν ἐνιελῶς θαμμένα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Λήθης; Καὶ σὲ

ποιά κατόπιν μυστηριώδικη δύναμη οφείλεται τὸ κατόρθωμα τῆς Μνήμης; Αὐτὰ εἶναι αἰνίγματα ἅλντα· εἶναι ὁμως γνωστότατο ὅτι οἱ ἐξήσεις αὐτὲς τροποποιοῦν κατὰ πολὺ τὸ περιεχόμενο τῆς συνείδησης μας. Ἐπόμενο εἶναι τώρα μιὰ τέτοια ψυχικὴ κατάσταση νὰ κατοπτρίζεται στὴ Λογοτεχνία καὶ εἰδικὰ στὴν Ποίηση, γιατί αὐτὴ εἶναι τὸ κάτοπτρο τόσο τοῦ αἰσθήματος, ὅσο καὶ τῆς Σκέψης. Ὅμως, τὸ πολυσύνθετο τῆς Ποίησης δὲν εἶναι αἰθαίρετο. Ἐνταποκρίνεται πρὸς τὸν ψυχικὸ μὲς κόσμον καὶ, ἀνάλογα πρὸς αὐτὸν, πρέπει νὰ μοιάζει μὲ μωσαϊκὸ. Γὰ διάφορα καὶ ποικίλλα μέρη ἔχουν σχέση καὶ ἀναλογία ἀναμεταξύ τους, ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει μιὰ συνιστώσα γραμμὴ, ἀπαράλλαχτα ὅπως στὸ μωσαϊκὸ, ὅπου, πάνω ἀπὸ τοὺς χρωματισμένους κύβους, βλέπομε μιὰ καὶ ἐνιαία εἰκόνα. Κατὰ συνέπεια, καὶ στὶς «Ἐκατὸ φωνές» νὰ ὅσο ἐξέχωρη καὶ εἶναι ἡ κάθε μιὰ τους, ὅσο καὶ νὰ βγαίνει ἀπὸ διάφορες ψυχικὲς διαθέσεις, πρέπει νὰ ἐνυπάρχει μιὰ ὁλοκληρωτικὴ ἐνότης, ἀφοῦ τὸ ἄτομο πὸν τις μιλεῖ εἶναι ἓνα καὶ μοναδικό. Καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σπουδαιότερο κριτήριον.

✱

Σὰν τὸ ρεῦμα ὀρμητικοῦ χειμάρρου πὸν δὲν γνωρίζει φραγμοὺς, πὸν πότε χύνεται σὰν καταροάκης, γεμίζοντας τὴν ἀτμόσφαιρα ἀπ' τὸ ἐντατικώτερο βουῖσμα, πότε ἀπλώνεται ἀπαλᾶ σὲ χλοερῆς κοιλάδας τοὺς κόλπους, πότε ἐξαφανίζεται μέσα σὲ πυκνωμένα δάση, γιὰ νὰ διαγοῖψει κατόπι μιὰ ταινία σὰν ἀπὸ ἀσῆμι, ἔτσι καὶ ἡ διάθεση τοῦ ποιητῆ ξεπαῖ καὶ πότε χύνεται ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς Σκέψης σὰν καταροάκης, γεμίζοντας τὴν ψυχὴ μας ἀπ' τὸ ἐντατικώτερο αἰσθημα, πότε ὀραματίζεται ἀπλὲς καὶ φωτεινὲς ὀπτασίες, πότε μιλεῖ θαμπὰ καὶ ἀκατάληπτα, γιὰ νὰ ξεχυθεῖ κατόπιν σὲ ψιθύρισμα ἀρμονίας καὶ γαλήνης....

✱

Ἡ ψυχὴ!.... Τὶ εἶναι ἄραγε ὁλόκληρη ἡ Πλάση, ὁλόκληρο τὸ Σύμπαν πλὴρὰ ἓνα ψυχικὸ φαινόμενο; Βάθη ἀμέρονη πὸν περικλείουν τὸν ἄπειρο Κόσμον! Βάθη ἀβύσσου χωρὶς πυθμένα πὸν δίνουν ζωὴ καὶ γέννηση σὲ ἀνάριθμα δημιουργήματα! ... Εἶναι ὕλη;... Εἶναι πνεῦμα ἢ δύναμη;... Καὶ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ δύναμη, ἡ εἰμαρμένη αὐτῆ, ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ γροεμός, πὸν χάσκει μέσα μας, ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ μαῦρος Νόμος; Θεσπέσια τὰ λόγια

τῶν Πλατῶνων, ἀληθοφανεῖς οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Ὑλιστῶν, ἀλλὰ ποιὸς μπορεῖ, ἢ θὰ μπορέσει νὰ ξεδιαλύνει τὸ Μυστήριον; Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχίξει καὶ σαυτὴν τελειώνει τὸ πᾶν εἶναι Θεός, εἶναι ὅμως σύγχρονα καὶ τὸ πειρὸ βαθὺ σκοτάδι ἀπτὰ σκοτάδια. Ἡ ψυχὴ, ἡ τρανὴ Ψυχὴ, τοῦ ποιητῆ, ποῦ περικλείει τὸ πᾶν, αὐτὴ μιλεῖ σὰν χεῖμαρρος στὶς «Ἐκατὸ Φωνές». Ἐπιτομή εἶναι τὸ πρῶτον οὐκ ἄσπαστον, ἕσπασμα ποῦ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἐπαφὴν ὅλων τῶν παρακάτω στροφῶν :

Εἶπεν ὁ μέγας ποιητὴς «Μεσ' τὰ σκοτάδια
τὸ ποιὸ βαθὺ σκοτάδι εἶν' ἡ ψυχὴ.
Ἐνας γ κ ρ ε μ ὸς μέσα μου χάσκει, μαῦρος νόμος.
Ὡϊμένα, Ὡϊμὲ
τὸ δικό μου γκρεμὸ κανεῖς δὲν ξέρει
ἔξω ἀπὸ μέ.»

Ἄλλοίμονο! Κρούουμε καὶ μούσους, πάθη καὶ συναισθήματα ποῦ μᾶς βασανίζουν, σκέψεις ποῦ μᾶς ἀπασχολοῦν, ἔχομε τὴν γιγάντεια ψυχὴ τοῦ Προμηθέα, ὅμως πανέρημος εἶναι ὁ βράχος τοῦ μαρτυρίου μας. Γκρεμὸς χάσκει μέσα μας, ποῦ μᾶς τρομάζει, μὰ ποιὸ φριχτὴ καὶ ἀνυπόφορη εἶναι ἡ μόνωσή μας... Ὀλίγα εἶναι τὰ λογοτεχνήματα κεῖνα, ποῦ εἶναι τόσο καλὰ δικαιολογημένα, ὅσο οἱ «Ἐκατὸ Φωνές.» Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδήλωσης, ποῦ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἔνστικτα, καταντᾷ μιὰ τρανὴ ἐπιθυμιὰ κι' ἕνα — «Ὡϊμένα» — ξεφεύγει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ, σὰ νὰ αἰσθάνεται ὅτι αὐτὸ ποῦ ἐλεχείρησε νὰ κάμει εἶναι ἀκατόρθωτο. Γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν λοιπὸν τῆς Ἐπιθυμίας αὐτῆς ἀνοίγει τὸ στόμα του, ἀρχίζοντας μὲ τοὺς παρακάτω λαμπροὺς στίχους:

«Ὁ πολυστέναχτη καρδιά
καὶ ποθοπλανεμένη,

.....
πρόβαλε ἡ νύχτα γύρω σου
Ἐάπλωσε μαύρη σκέπη
Βόγγιξε· δὲν σ' ἀκούει κανεῖς
Κανένας δὲ σὲ βλέπει.»

Ἐκ τῆς μέσα ἀπὸ τὰ μύχια, σὰν ἀπὸ ἄλλον κόσμον, βγαίνει ἡ φωνὴ αὐτῆ, γεμάτη πόνο καὶ μελαγχολία. Ρῖγος ἀκαθό-

ρίστο μᾶς πιάνει καὶ μιὰ προαίσθηση φόβου πνίγει τὴν καρδιά μας...

Ἐξετάζοντας ὅμως γενικὰ τὴν αἰσθητικὴ μας ἐντύπωση, ἔπειτὰ ἀπὸ τὸ σιγανὸ διάβασμα τῶν «Ἐκατὸ Φωνῶν», δυὸ κυρίως συναισθήματα θὰ βροῦμε ἀδελφωμένα νὰ μᾶς κυριαρχοῦν. Π ρ ῶ τ ο: Τὸ συναισθημα τῆς ἐρημιάς, φανερὰ καὶ χτυπητότερα ἐκφρασμένο καὶ Δεύτερο: Ἐκεῖνο τοῦ πόνου τοῦ συγκρατημένου, τοῦ πόνου τὸν ὁποῖο νοιώθουμε μόνο ὅταν φθάσουμε τὸ βάθος τῶν στίχων. Στὴν «φωνή» ἀρ. 7 μᾶς δίνει τέλεια τὴν εἰκόνα του ὁ ποιητής. Κυριαρχεῖ ἐκεῖ μέσα τὸ συναισθημα τῆς μοναξιάς. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἐπανάληψη τῆς φράσης «τίπ' ἄλλο» καὶ τῆς λέξης ὀ ὄ ρ α ν ὄ ς. Δίνει βαθειὰ τὴν ἔννοια τῆς ἀπεραντωσύνης καὶ μιᾶς μοναξιάς ὥραϊας καὶ ἀπελπισμένης. Στὴν «φωνή» ἀρ. 10 νοιώθουμε τὸ μεγάλο πόνο τοῦ ποιητῆ. Μῆνα παράπονο, καὶ μὲ κάτι σὰν πέλαγος ἔτοιμο νὰ ξεσπάσει, βρισκόμαστε μόνοι κι ἔρημοι ἀνάμεσα σὲ ρήπεια καὶ χαλασμούς.

.....
τοῦ κήπου ἢ πόρτα κλείστηκε
γυρνῶ στὸ σπίτι πάει
σεισμός τὸ ξεθεμέλιωσε
στὸ μνήμα πάω μὲ διώχει

Χωρὶς ἐπιφωνήματα, ὁ πόνος τοῦ Παλαμᾶ, δένεται καὶ συγκρατεῖται κάτω ἀπ τούς στίχους... Τὰ λόγια του ἔχουν γενικὸ κῆρος, γιὰτὶ δὲ μιλεῖ τὸ ἄτομο παρὰ ὁ Ἄ ν θ ρ ω π ο ς. Ὑπάρχουν στιγμὲς στὴ ζωὴ μας ὅπου νοιώθουμε τὸν ἑαυτὸ μας ἐντελῶς ἔρημο, σὰ νὰ βρισκόμαστε μέσα στὰ κατάβυθα τῆς Σαχάρας. Ὑπάρχουν μαυρὲς στιγμὲς ὅπου ὁ βίος εἶναι προτιμώτερος ἀπὸ χίλιους θανάτους. Μοιάζουμε μὲ τὸν κατάδικο τοῦ Ποιητῆ (φωνὴ ἀρ. 48) κάτω ἀπ τὴν καρμανιόλα, πὸν δέχεται τὰ χτυπήματα τοῦ σίδερου, τὸ ὁποῖο πέφτει καὶ ξαναπέφτει σκίζοντας τὸ κεφάλι διαρκῶς καὶ ἐπανηλειμμένα, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν σκοτιώνει...

Ὁ ὥραϊος καὶ ποιητικώτατος πόνος, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὸ συναισθημα τῆς ἐ ρ η μ ι ᾶ ς ἀπὸ τὸ ἄλλο, εἶναι δείγματα ἀναμφισβήτητα πραγματικῆς ἔμπνευσης: ἄρα πρέπει νὰ πηγάζουν ἀπὸ κάτι πὸν νὰ τὰ δικαιολογεῖ. Ἀλλὰ ἂν ἐξετάσουμε καλύτερα, εὔκολα θὰ

βροῦμε ὅτι τόσο ὁ πόνος, ὅσο καὶ τὸ αἶσθημα τῆς μονα-
 ξιάς εἶναι ψυχικὰ συναισθήματα, πὺν ἐπακολουθοῦν προ-
 παντὸς τὴν λογοτεχνικὴ Σκέψη. Καὶ πράγματι
 τὸ θεῖο αὐτὸ δῶρο βρῖσκεται ἄφθονο στὴν ποίησίν τοῦ
 Παλαμᾶ. Παραθέτω μόνο τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὀκταστίχων,
 ἀφοῦ εἶναι δυστυχῶς ἀδύνατο νὰ χωρέσουν ὀλόκληρα.
 (ἀρ. 6, 8, 9, 11, 12, 13, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 31,
 32, 37, 40, 44, 46, 48, 49, 81, κ.τ.λ.) Πουθενὰ ἡ σκέ-
 ψη του δὲν ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ συλλογισμό·
 παρὰ πάντοτε εἶναι πολὺπλοκῆ, διότι καὶ μὲ τὴν ἀπλό-
 τητά της, μερικὲς φορὲς, προκαλεῖ τὸ ξύπνημα ἄλλων πα-
 ραστάσεων. Στὴν ὑπ' ἀρ. 8 π.χ. «φωνή» ἡ ἀπλὴ εἰκόνα τοῦ
 χαμοῦ τοῦ παρελθόντος μᾶς κάμνει νὰ σκεφθοῦμε μιὰ
 μελλούμενη ἀνατολή. Ἄλλὰ κεῖνο πὺν πρέπει ξεχωριστὰ
 νὰ τονίσω, εἶναι ὅτι πουθενὰ δὲν θὰ βρεῖ κανεὶς ἀντιφά-
 σεις, μὲ τὴν πλατεῖα σημασία. Μεταπτώσεις μπορεῖ νὰ
 ὑπάρχουν πολλές· πουθενὰ ὅμως δὲν ἀλλάζει ὁ χαρακτη-
 ρας τοῦ ποιητῆ. Ἄν καὶ π.χ. δὲν εἶναι εὐχαριστημένος
 καθόλου ἀπὸ τὴ ζωὴ, (ἀρ. 6, 11, 15 κ.τ.λ.) δὲν παύει νὰ
 τὴν ἀγαπᾶ, (ἀρ. 38, 25, κ.τ.λ.) καὶ ἡ διάθεση του εἶναι
 γεμάτη αἰσιοδοξία. Ὅντας ὅμως αἰσιοδόξος (ἀρ. 30), μέ-
 νει ἀμετάβλητος ἀπ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος.

Ἀναγκασμένοι νὰ τελειώνουμε σύντομα, ἄς συγκεφα-
 λαιώσουμε τὰ παραπάνω: ὁ Παλαμᾶς μὲ τίς «Ἐκατὸ φωνές»
 μᾶς δίνει τὰ συναισθήματα τοῦ Πόνου καὶ τῆς Μοναξιάς,
 πὺν πηγάζουν ἀπὸ τὴν αἰθέρια του Σκέψη. Ἐγείρεται ὅμως
 τώρα τὸ ἐρώτημα: Ποῦ ὀφείλεται μιὰ τέτοια κατάπτωση τοῦ
 ψυχικοῦ του κόσμου; Ἡ ἀπλούστερα ρωτᾶ κανεὶς: γιατί
 ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του μόνο, καὶ γιατί ὁ πό-
 νος του δικαιολογεῖ πάντοτε σχεδόν, τὸ κυρίαρχο αὐτὸ
 συναισθημα; Ἡ ἀλάντηση δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολη:
 Καὶ τὸ ἐλάχιστο διάβασμα τοῦ Παλαμᾶ, ἀρκεῖ γιὰ νὰ μᾶς
 δώσῃ νὰ καταλάβουμε, ὅτι εἶναι ποιητὴς περισσότερο
 τῆς ἰδέας, παρὰ τοῦ αἰσθήματος. Ζωηρὲς ὀπτι-
 σίες, ὄραματισμοὶ γεμᾶτοι θαῦμα, ἰνδάλματα φωτεινὰ γε-
 μίζουν τὴν ποίησιν του. Προικισμένος μὲ μιὰ πλατεῖα
 ἀντίληψη καὶ μένα τραγότατο αἶσθημα, κατώρθωσε, νὰ
 φθάσει τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς Σκέψης. Ἀπόρροια τοῦ
 πνευματικοῦ του ὕψους εἶναι ἡ προσήλωσις πρὸς κάτι φω-
 τεινὸ καὶ φευγαλιῶ. Ἀπὸ τὰ αἰθέρια ὕψη τῆς Σκέψης

ξεδιαλύνει τὰ ἰνδάλματα τῆς ψυχῆς του καὶ ἐνατενίζει ἀθάνατη τὴν ὠραιότη τῶν ἰδεῶν (ἀρ. 10, 99, 96, 95, 75, 77, 67, 65 κ.τ.λ.) Ἐνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα τῶν ἰνδάλματα π.χ. εἶναι καὶ ἡ ἀναγέννηση μιᾶς Ἑλλάδας παγκόσμιας, πάνω ἀπὸ τὴ σημερινὴ σαπίλα, πάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δημοτικὴ εἶναι ἕνα μέσο γιὰ τὸ φτάσιμο τοῦ ποθητοῦ αὐτοῦ, τὴν ἐγκολπώνεται χωρὶς μαυτὸ νὰ εἶναι μόνον Ὁδηγός, παρὰ πρῶτα Ποιητὴς καὶ κατόπι, κατὰ συνέπειαν καὶ χωρὶς προμελέτη, Ὁδηγός. (Φ. ἀρ. 16, 20, 22, 30, 25, 45, 52, 53, 54, 55, 53, 59, 61, 68, 82, 85, 91, 97. . .) Ὁ ποιητὴς λοιπὸν αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του μόνον, γιὰτὶ ἡ ἀπόσταση ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Καὶ τὸ συναίσθημα τοῦ πόνου δὲν ὀφείλεται κυρίως παρὰ στὸ φρυγαλαῖο καὶ ἄστατο τῶν ἰδεῶν.

✱

Στὴν ἰδ ε ο λ α τ ρ ε ῖ α ἄρα, ἀνάγονται ὅλα ὅσα ξεχωριστὰ παρατηρήσαμε παραπάνω, καὶ αὕτὴ εἶναι ἡ ἐνιαία εἰκόνα τῆς Ψυχῆς τοῦ ποιητῆ. Πολὺ ἐκρίθηκε καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρεξηγήθηκε ἀπὸ πολλούς· ἔπειτα ὅμως ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἂν λάβει κανεὶς ὑπόψει ὅτι οἱ «Ἐκατὸ φωνές» μὴ ὄντας τὸ καλλίτερον ποίημά του, δίνουν ὅμως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σὲ γενικὲς γραμμὲς, μιὰ ἰδέα τοῦ ἔργου του, μπορεῖ χωρὶς δισταγμὸ νὰ συμπεράνει ὅτι ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἰδ ε ο λ α τ ρ η ς ποιητὴς τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ἕως σήμερα.

ΗΛΙΑΣ ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

[Etre homme, avant d'être un artiste].

RODIN

...Ἐπὶ ἔρχεται ὅμως κάτι ἄλλο ἔξω ἀπὸ μιὰ τεχνικὴ τελειότητα στὸν Παλαμᾶ. Κάτι πιὸ βασικὸ καὶ ἴσως πιὸ ἀθάνατο ἀπὸ κείνη: αὐτὸ ποὺ εἶναι ἡ ἀληθινὴ σύσταση τοῦ ἀληθινοῦ Ποιητῆ. Ἐπὶ ἔρχεται τὸ ἠθικὸ φεγγερόλημα τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ νὰ μὴ τόνε γνώρισες· μὰ ὡστόσο αὐτὸ τὸ φεγγερόλημα φωτίζει τὰ γραφόμενα του καὶ φωτίζει τὴν